

ВЕРТИКАЛЬНА ТА ГОРИЗОНТАЛЬНА МОДЕЛІ ПОДІЛУ ВЛАДИ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ДОКТРИНАХ МИНУЛОГО Й СУЧАСНОСТІ

Артемчук Д. О.

Розвиток сучасного державознавства порушує низку складних питань теоретичного характеру, що пов'язані як з процесами правового регулювання найважливіших суспільних відносин, так і з розробленням основи для функціонування й розвитку державних інститутів, які покликані забезпечити стабільний поступ України в напрямку формування демократичної, правової та соціальної держави. У цьому контексті важливим предметом теоретико-правових досліджень стають процеси взаємодії різних гілок державної влади.

Концептуальні засади, напрямки й тенденції розвитку окремих гілок державної влади та загалом теорія поділу влади вже стали об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень, про що свідчить низка монографічних досліджень, наукових статей і конференцій, що з'явилися протягом останніх років. Різні аспекти організації державної влади досліджували вітчизняні вчені Н. Прозорова [13], С. Серьогіна [15, 119-126], В. Скрипнюк [16], В. Сухонос (мол.) [18, 166-172] та ін. Серед теоретиків західного зарубіжжя гносеологічні, онтологічні та інші проблеми функціонування державної влади досліджували відомі вчені, про що, зокрема, свідчить проведена в 1997 р. міжнародна конференція "Розподіл повноважень між гілками влади в умовах суспільно-економічної кризи" [14, 3-6; 17-119].

У пострадянській юриспруденції все ще існує прогалина, пов'язана з осмисленням теорії поділу влади в умовах проведення в Україні конституційної реформи.

З огляду на зазначене, мета нашого дослідження полягатиме в надолуженні цієї прогалини й висвітленні тих проблем, які постають перед Україною в сучасних умовах реформування вітчизняної конституційної системи.

Для реалізації цієї мети слід вирішити наступні взаємопов'язані дослідницькі завдання: по-перше, на основі праць основоположників загалом охарактеризувати теорію поділу влади; по-друге, охарактеризувати вертикальну й горизонтальну моделі поділу влади в контексті теорії поділу влади.

Історія становлення теоретичних засад концепції поділу влади має дуже глибоке коріння. Можна сказати, що вперше ідея поділу влади була висловлена Аристотелем в його фундаментальній праці "Політика". Зокрема, він зазначав: "У будь-якому державному устрої... основних частин три... Ось ці три частини: перша - законодавчий орган, що розглядає справи держави, друга - посади (які саме повинні бути посади, чим вони повинні займатися, яким повинен бути порядок їх формування), третя - судові органи" [1, 514-515].

Проте слід зазначити, що філософ головним чином акцентує свою увагу на давньогрецьких полісах (насамперед на Аттіці, очолюваній Афінами). Водночас інший давньогрецький мислитель Полібій виділив інший варіант поділу влади, який був пов'язаний не з державними інституціями, а з формою правління. Так, аналізуючи давньоримську республіку, він писав: "В державі римлян... все було розподілене між окремими гілками влади й за допомогою цього налаштоване настільки стабільно та

правильно, що ніхто навіть з тубільців не міг би вирішити, чи то аристократичне правління, чи то демократичне, чи ж монархічне. Та це й зрозуміло. Насправді: якщо ми зосередимося на владі консулів, держава може здатися монархічною та царською, якщо на сенаті - аристократичною, якщо ж врешті-решт хтось прийме до уваги лише становище народу, він певно визнає римську державу демократією" [12, 18].

Проте пов'язаний із формою правління поділ влади не закріпився в подальшій політичній філософії й врешті-решт він став асоціюватися у свідомості філософів минулого й сьогодення виключно з державними інституціями.

Водночас слід зауважити, що і Аристотель, і Полібій були прихильниками так би мовити горизонтального поділу влади, який передбачає існування абсолютно рівноправних інституцій.

З падінням же античної цивілізації поділ влади змінив свій акцент на вертикальний, коли існувало дві інституції: релігійна (була домінуючою) та світська (займала підлегле місце). Такий вертикальний поділ влади існував у феодальній Японії (напіврелігійна влада імператора-мікадо й світсько-військова влада сьогуна), Хазарському каганаті (релігійна влада кагана й світсько-військова влада царя-бека), Священній Римській імперії германської нації (релігійна влада римського папи та світська влада імператора) [18, 167]. При цьому домінуючою була саме релігійна влада. Саме це обґрунтовувалося багатьма середньовічними документами, найбільш відомим серед яких був знаменитий "Диктат пап" римського понтифіка Григорія VII, який закріпив, що лише папа "може скидати імператорів" [11, 236].

Епоха Відродження багато в чому змінила цю ситуацію й врешті-решт людство повернулося до горизонтального поділу влади, апологетом якого в ті часи стали Дж. Лок, Ш.Л. Монтеск'є, І. Кант, С. Десницький, Г.В.Ф. Гегель, Сунь Ятсен та ін. При цьому С. Десницький, аналізуючи реалії тогочасної Російської імперії, наголошував на існуванні в Росії поділу влади на законодавчу, судову та карну [3, 72-86]. Аналогічно діяв і лідер Гоміндану доктор Сунь Ятсен, який, враховуючи специфіку Китаю, наголошував на поділі влади в Піднебесній імперії на владу монарха, екзаменаційну та контрольну гілки влади [17, 649]. Проте мислитель пішов далі й створив досить оригінальну концепцію поділу влади. Розуміючи, що в руках імператора Китаю зосереджувалася законодавча, виконавча й судова влади, він висловив ідею поділу влади на законодавчу, виконавчу й судову гілки влади, додавши до них екзаменаційну й контрольну [17, 652].

Фактично Сунь Ятсен пішов шляхом створення концепції поділу влади на п'ять гілок. Проте вона практично не набула загального поширення, хоча окремі мислителі й сприйняли деякі ідеї лідера Гоміндану. Як приклад, можна згадати М. Малишка, який поряд із законодавчою, виконавчою та судовою владою виділив контрольну-наглядкову [9, 9].

Однак абсолютна більшість мислителів сприйняли

ідею горизонтального поділу влади на три гілки влади.

Вперше в постсередньовічній політичній філософії така ідея була висловлена видатним англійським філософом Дж. Локем. У своїй знаменитій праці “Два трактати про врядування” він висунув ідею поділу влади на законодавчу, виконавчу й федеративну: “Законодавча влада - це та влада, яка має право вказувати, як застосувати силу спільнотворення для збереження спільноти і її членів. Але через те, що закони, які повинні постійно виконуватись, чинність яких має бути постійною, можуть створюватись за короткий час, то немає потреби, щоб законодавчий орган існував повсякчас, тоді, коли йому нічого робити... Але через те що закони, які створюються один раз і за короткий термін, мають постійну та незмінну силу й потребують неперервного виконання або нагляду за цим виконанням, необхідно, щоб завжди існувала влада, яка б наглядала за виконанням створених і чинних законів. З цієї причини законодавчу й виконавчу влади часто доводиться розділяти” [8, 207]. Що ж до федеративної влади, то під нею філософ розумів використання “права війни та миру” [8, 208].

Утім, будучи англійцем, Дж. Лок не сприймав суд як окрему гілку влади. Вперше така ідея спала на думку французькому філософу Ш.Л. Монтеск'є, який у своєму трактаті “Про дух законів”, писав: “Щоб не було можливості зловживати владою, необхідним є такий стан речей, за якого різні влади могли б взаємно стримувати одна одну... У кожній державі є три види влади: влада законодавча, влада виконавча, що відає питаннями міжнародного права, і влада виконавча, що відає питаннями права громадянського. У силу першої влади державець або установа створює закони, постійні чи тимчасові, та відміння або ж виправляє існуючі закони. У силу другої влади він оголошує війну або укладає мир, надсилає чи приймає послів, забезпечує безпеку, запобігає нашествиям. У силу третьої влади він карає злочини й вирішує зіткнення приватних осіб. Останню владу можна назвати судовою, а другу - просто виконавчою владою держави” [10, 289-290]. Як ми бачимо, філософ, хоча й не виділяв суди як окрему гілку влади, проте наголошував на існуванні окремої гілки судової влади, яка, утім, лише відає питаннями громадянського права, себто внутрішньої політики.

На нашу думку, фактично батьком сучасного розуміння поділу влади на законодавчу, виконавчу й судову був видатний німецький філософ І. Кант. Зокрема, у своїй праці “Метафізика чеснот” він писав: “У кожній державі існує три влади, тобто загальним чином об'єднана воля в трьох особах (trias politica): верховна влада (суверенітет) в особі законодавця, виконавча влада в особі правителя (правлячого згідно з законом) і судова влада (присуджує кожному згідно з законом) в особі судді” [6, 345].

Проте далеко не відразу принцип поділу влади саме на законодавчу, виконавчу та судову набув загального поширення. І хоча відокремлення виконавчої влади від законодавчої й набуло загального поширення у світовій політико-правовій філософії, проте на роль третьої гілки влади мислителі пропонували державця. Так основоположник французького лібералізму Б. Констан писав: “Поділ влади, що зазвичай є гарантією свободи, стає небезпечним і несе лихо, коли влада, якій доручено контролювати виконання законів, не має права виступати проти тих законів, які вона визнає небезпечними. Коли державець сприяє створенню законів і коли його згода є необхідною, то недоліки законів не досягають того сту-

пеня, аніж коли законодавчий корпус приймає рішення, котре неможливо оскаржити” [7, 384].

Практично на тому ж наголошував Г.В.Ф. Гегель: “Політична держава розпадається, відповідно, на наступні субстанціональні відмінності: а) на владу визначати та встановлювати загальне - законодавчу владу; б) на владу підводити особливі сфери та окремі випадки під загальне - урядову владу; с) на владу суб'єктивності як остаточного вольового рішення, владу державця” [2, 311].

Але у зв'язку з появою США з їх виконавчою владою президента й сильною судовою владою, саме на останню було покладено обов'язок унеможливити будь-яку спробу узурпації та гарантувати нормальне й стабільне функціонування державного апарату.

Саме за поділ влади на законодавчу, виконавчу й судову гілки висловлювався перший Голова Верховного Суду США О. Гамільтон, який, зокрема, навіть визнаючи недоліки існуючих тоді республік, зазначав: “Принцип постійного поділу влади, а саме: запровадження законодавчих стримувань і протигаг; заснування судів, в яких судді зберігають свої посади, поки їхня поведінка є бездоганною; представництво народу в законодавчій владі через депутатів, обраних ними самими, - усе це або цілком є результатами нових відкриттів, або ж основний шлях до їхньої досконалості було пройдено в наші дні. Йдеться про засоби, причому потужні засоби, за допомогою яких можуть зберігатися переваги республіканської форми правління, а її ж недоліки - зменшуватись чи виключатись” [19, 73].

Аналізуючи співвідношення одноосібної та колегіальної влади, О. Гамільтон писав: “Більше всіх прославлені ґрунтовністю суджень і справедливістю поглядів політики й державні діячі висловилися на користь одного президента й численних законодавчих зборів. Вони з повними на те підставами вважали дієздатність найнеобхіднішою якістю першого, найбільш придатною для одноосібної влади, і аналогічно розглядали численні законодавчі збори найбільш пристосованими для обговорень, держателем мудрості й найліпше розрахованими на завоювання довіри народу, забезпечення його привілеїв та інтересів” [19, 459].

Не меншу увагу мислитель приділив і безпосередньо судовій гілці влади: “При уважному розгляді становища різних гілок влади стає очевидним, що в уряді, де вони розділені, судова влада унаслідок своїх функцій завжди є найменш небезпечною для політичних прав, визначених конституцією, бо в цієї влади найменші можливості для їх порушення або ущемлення. Президент не лише розподіляє блага, а й тримає меч співтовариства. Законодавча влада не тільки розпоряджається скарбницею, а й встановлює правила, що визначають обов'язки й права кожного громадянина. З іншого ж боку, судова влада не має ніякого впливу ані на меч, ані на скарбницю, не має ані сили, ані багатства суспільства й не може приймати рішень, що тягнуть за собою активні дії. Можна справедливо констатувати, що ця влада не має ні сили, ні волі, а виносить тільки судження й врешті-решт залежить від допомоги виконавчої влади для втілення їх у життя.

Цей неупереджений погляд призводить до деяких важливих висновків. Стає абсолютно ясно, що судова влада слабша з-поміж трьох, вона ніколи не зможе успішно напасти на жодну з двох інших, і потрібно проявити найбільшу турботу, щоб дати їй можливість захиститись від них. Це однаково доводить, що хоча в окремих випадках суди можуть утискати, від них ніколи не буде

виходити загроза свободі народу, поки, як я розумію, судова влада по-справжньому відділена від законодавчої й виконавчої. Я згоден, що про свободу не може бути й мови, якщо судова влада не відділена від законодавчої й виконавчої влади. І це доводить, врешті-решт, що якщо свободі нічого побоюватися одиною судовою владою, то вона має всі підстави боятися союзу судової з будь-якою з двох інших влад, бо всі наслідки цього союзу позначаються у встановленні залежності першої від останньої, незважаючи на номінальний і удаваний поділ; при природній слабкості судової влади вона постійно знаходиться в небезпеці підпорядкування, залякування або впливу рівних їй гілок влади” [19, 503-504].

Отже, саме в працях американських мислителів вперше почала розроблятися проблематика поділу влади на законодавчу (владу колегіальної інституції), виконавчу (сильну одноосібну владу) та судову (владу спеціально створеної судової системи) гілки. Теорія ж поділу влади на законодавчу, виконавчу й судову набула загальновищого характеру.

Проте її запровадження на теренах пострадянського простору зустрілося з численними труднощами. Саме тому теорія горизонтального поділу влади на законодавчу, виконавчу й судову гілки влади сьогодні підпадає під досить гостру критику. І якщо одні мислителі взагалі вимагають відкинути будь-який поділ влади (можна згадати знаменитого російського футуролога М. Калашникова, який при проектуванні своєї моделі держави наголошує: “...відкинемо геть забобони вмираючої індустріальної епохи: усілякі там принципи поділу влади” [5, 379]), то інші вимагають його суттєвої модернізації. І тут знову згадують про вертикальний поділ влади. Так, відомий український мислитель І. Каганець у своїй праці “Арійський стандарт” писав: “Насаджена в Україні „демократична” система державного управління з горизонтальним розподілом влад - це не що інше, як результат організаційної війни. З погляду законів менеджменту нинішня система державної організації є повним абсурдом, оскільки, повторимось, розділити можна роботу й права, але відповідальність не ділиться в принципі (там, де відповідає більше одного, вже не відповідає ніхто). Розпорошення влади і, як наслідок, її безвідповідальність і корумпованість створюють сприятливі умови для прихованої агресії з боку сконсолідованої й цілеспрямованої сили (іншої держави, ТНК, тоталітарної секти), яка не переймається псевдodemократичними ілюзіями. Злет державотворчої потуги українських етносів завжди відбувався при застосуванні ними традиційної для України гетьманської моделі - Гетьманату. „Українська модель” передбачає перевірений тисячоліттями вертикальний розподіл влади на основі балансу сфер Мудрості і Дії - Церкви і Гетьманату” [4, 78]. Як ми бачимо, філософ вимагає повернення до середньовічної моделі поділу влади на релігійну та світську гілки, який сьогодні, зокрема, реалізовано в Ісламській Республіці Іран з її двома главами держави: керівником і президентом [18, 167].

Отже, існуючий на сьогодні горизонтальний поділ влади вже не в змозі забезпечувати нормальне функціонування державного апарату, а тому потребує свого удосконалення. Останнє ж є найбільш можливим в умовах створення нової теорії поділу влади. Проте це є справою майбутніх наукових досліджень.

Література

1. Аристотель. Політика / Аристотель; пер. с древнегреч. С.А. Жебелева под. ред. А.И. Доватура

// Аристотель. Соч.: В 4 т. / Аристотель. - М.: Мысль, 1975-1983. Т. 4: Никомахова етика; Большая етика; Політика; Поэтика. - 1983. - С. 375-644. - (Философское наследие; т. 90).

2. Гегель Г.В.Ф. Философия права / Г.В.Ф. Гегель; [пер. с нем. Д.А. Керимова, В.С. Нерсисянца]. - М.: Мысль, 1990. - 524 с. - (Философское наследие; т. 113).

3. Десницький С.Ю. Слово о прямом и ближайшем способе к научению юриспруденции, в публичному собрании императорского Московского университета... говоренное... июня 30 дня 1768 года / С.Ю. Десницький // Антологія української юридичної думки: у 10 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова), В.Ф. Погорілко, І.Б. Усенко та ін.]. - К.: Юридична книга, 2002-2004. - Т. 1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / [упоряд.: В.Д. Бабкін, І.Б. Усенко, Н.М. Пархоменко; відп. ред. В.Д. Бабкін, І.Б. Усенко]. - 2002. - С. 58-89.

4. Каганець І.В. Арійський стандарт: Українська ідея епохи великого переходу / І.В. Каганець. - К.: А.С.К., 2004. - 336 с.

5. Калашников М. Вперед в СССР-2 / Максим Калашников. - М.: Яуза, Эксмо, 2003. - 416 с. - (Путь России).

6. Кант И. Метафизика нравов / Иммануил Кант; [пер. с нем. С.Я. Шейнман-Топштейн, Ц.Г. Арзаканьяна] // Кант И. Сочинения: в 8 т. - М.: Чоро, 1994-1994. - Т. 6. - 1994. - С. 224-543.

7. Констан де Ребек Б.А. Курс конституционной политики / Бенджамен Анри Констан де Ребек // Антология мировой правовой мысли: в 5 т. / [рук. науч. проекта Г.Ю. Семигин]. - М.: Мысль, 1999-1999. - (Национальный общественно-научный фонд). - Т. 3: Европа. Америка: XVII-XX вв. - 1999. - С. 383-387.

8. Лок Джон. Два трактата про врядування / Джон Лок; [пер. з англ. О. Терех, Р. Димирець]. - К.: Основи, 2001. - 265 с.

9. Малишко М.І. Конституція Української Народної Республіки (України - України - Русинії). Альтернативний і перспективний народний варіант: Проект / М.І. Малишко - К.: Інститут правознавства УАН, 2003. - 24 с.

10. Монтескье Ш.Л. О духе законов / Ш.Л. Монтескье // Монтескье Ш.Л. Избранные произведения / [пер. с франц.; ред. М.П. Баскин]. - М.: Ин-т философии АН СССР, 1955. - С. 159-730.

11. Папа Григорий VII. Dictatus Papae / Папа Григорий VII // Антология мировой правовой мысли: в 5 т. / [рук. науч. проекта Г.Ю. Семигин]. - М.: Мысль, 1999-1999. - (Национальный общественно-научный фонд). - Т. 2: Европа: V-XVII вв. - 1999. - С. 236-237.

12. Полибий. Всеобщая история в сорока книгах / Полибий; [пер. с греч. Ф.Г. Мищенко] // Полибий. Всеобщая история в сорока книгах: в 3 т. - М.: Типография Е.Г. Потапова, 1890-1899. - Т. II. - 1895. - 806 с.

13. Прозорова Н. Робесп'єр проти Монтеск'є, або Знову про розподіл влад / Наталія Прозорова // Віче. - 1995. - № 2(35). - С. 3-14.

14. Розподіл повноважень між гілками влади в умовах суспільно-економічної кризи: доповіді, презентації та дискусії: Наук.-практ. конф. (7 квітня - 9 квітня 1995 р.) / Програма сприяння парламентам України. - К.: Агенція Міжнародного Розвитку Сполучених Штатів в Україні, 1997. - 191 с.

15. Серьогіна С.Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні. Монографія. / С.Г. Серьогіна. - Х.: Ксілон, 2001. - 280 с.

16. Скрипнюк В.М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: [монографія] / В.М. Скрипнюк - К.: Логос, 2010. - 504 с.

17. Сунь Ятсен. Конституція п'яти властей / Сунь Ятсен; [пер. с кит.] // Сунь Ятсен. Избранные произведения / [отв. ред. С.Л. Тихвинский]. - [2-е изд., исправ. и доп.]. - М.: Наука, 1985. - С. 641-656.

18. Сухонос В.В. Теорія держави і права: [навч. посібник] / Сухонос В.В. - Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. - 536 с.

19. Федералист. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея / [Под общ. ред. и с предисл. Н.Н. Яковлева; коммент. О.Л. Степановой]. - М.: Прогресс-Литера, 1994. - 568 с.

Артемчук Д.О.
здобувач Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова
Надійшла до редакції: 06.06.2013

УДК 366.63:347.83

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Іскендеров А. Ф.

Вирішення питань, пов'язаних з укріпленням і охороною правопорядку в державі покладається на різні державні й недержавні інститути. Саме обов'язки по забезпеченню правопорядку й законності в суспільстві, захисту життя, здоров'я, власності, прав і свобод громадян, державних і громадських організацій покладаються на правоохоронні органи України. Однак без належної підтримки з боку громадськості, ефективність здійснення їх функцій стає значно нижчою. Саме тому серед недержавних інститутів, що беруть участь у вирішенні питань укріплення правопорядку та зміцнення законності значна роль належить ЗМІ, діяльність яких носить інформативний і комунікативний характер.

Аби визначити ефективні напрямки використання повідомлень ЗМІ під час розслідування злочинів, зокрема вчинених організованими злочинними групами, необхідно починати з визначення загальних засад діяльності ЗМІ (їх функції, система, класифікація, основні ознаки й характеристики, сфера поширення, соціальне значення тощо). Знання цих теоретичних засад дозволить професійно грамотно застосовувати можливості ЗМІ в практичній діяльності органів досудового слідства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що про деякі можливості використання ЗМІ при розслідуванні злочинів відзначається в роботах багатьох вчених-криміналістів: В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, П.Д. Біленчука, І.О. Возгріна, І.П. Герасимова, В.Г. Гончаренка, І.В. Гори, Л.Я. Драпкіна, А.В. Крилова, В.С. Кузьмічова, В.О. Образцова, Г.І. Прокопенка, І.В. Строкова, П.В. Цимбала, В.І. Шиканова, М.Г. Шурухнова, М.П. Яблокова та ін. Однак аналіз наукових робіт показує, що загалом зазначена проблема розроблена недостатньо, багато її аспектів досліджено фрагментарно. Крім того, і досі існують різні точки зору щодо поняття й особливостей організації засобів масової інформації.

Метою дослідження є аналіз поняття, сутність і особливості організації засобів масової інформації.

За своєю соціальною направленістю сучасне демократичне суспільство є суспільством гуманістично спрямованим. Саме тому в ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Серед різних засобів реалізації прав і свобод людини значне місце відводиться інформаційному забезпеченню демократії.

Адже без належного інформаційного забезпечення в сучасних умовах стає неможливим або малоефективним вирішення будь-яких соціальних питань, а тим більше на загальнодержавному рівні.

Серед основних прав і свобод громадян, які повною мірою реалізуються через діяльність ЗМІ, є право на інформацію, право на вільне висловлювання своїх поглядів, право на вільну комунікацію та інші, які вважаються одними з основоположних прав людини. Науковці сьогодні приходять до висновку, що саме вільна комунікація лягає в основу побудови будь-якої спільноти, зокрема держави й громадянського суспільства [9]. Питання забезпечення прав і свобод громадян, місця та ролі ЗМІ в їх реалізації лежать у центрі уваги світової спільноти, міжнародних демократичних інституцій (ООН, ЮНЕСКО, Європейський парламент, Рада Європи, Європейське Співтовариство, Європейська телерадіомовна спілка та ін.). Так, у документах ООН (Рез. 59 (1) ГА) зазначається, що свобода інформації є основним правом людини й представляє собою критерій усіх видів свободи [16, 175]. Свобода інформації стала настільки важливою нормою демократичного розвитку суспільства, що стала предметом міжнародних пактів і конвенцій про права людини. Її сучасна правова інтерпретація викладена в рішеннях авторитетних міжнародних судових органів [18, 95].

Для України, як молодій незалежній державі, актуальним є становлення національного інформаційного простору, проголошення державної інформаційної політики. Активну роль у цих процесах відіграють сучасні ЗМІ - преса, радіомовлення, телебачення, Інтернет-ЗМІ. Щоб зрозуміти природу й сутність ЗМІ, визначити їх місце серед інших соціальних інститутів сучасної демократії, необхідно почати з визначення поняття. Слід звернути увагу на те, що поряд з терміном "засоби масової інформації" в науковій літературі використовуються ще й інші: 1) "преса"; 2) "засоби масової пропаганди" [6]; 3) "засоби впливу на маси" [3, 14]; 4) "засоби впливу" [19, 44]; 5) "засоби масового впливу" [10]; 6) "масові засоби зв'язку" [5, 168]; 7) "засоби масової інформації і пропаганди" [17, 10]; 8) "засоби масової комунікації" [12, 99]; 9) "журналістика" [4]; 10) "мас-медіа", "медіа" [11].

Така багатоманітність термінів пояснюється тим, що ЗМІ як соціальний інститут з'явився порівняно недавно, вони знаходяться в процесі постійного розвитку, у наш час з'являються нові види ЗМІ.

Однією з найважливіших методологічних вимог наукового дослідження є чітке визначення термінів та їх розкриття. Саме тому, для правильного визначення пред-